

Гнатенко Марина

Аспірантка Державної наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України”

ТРАНСФОРМАЦІЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) спричиняє глибокі зміни у функціонуванні креативних індустрій, охоплюючи такі сфери, як музика, образотворче мистецтво, кінематограф, дизайн, видавнича справа та відеоігрова індустрія. В Україні, де креативна економіка визначена одним із пріоритетів повоєнного відновлення та євроінтеграційного курсу, правова невизначеність щодо статусу ШІ-генерованого контенту набуває особливої актуальності. За оцінками Міністерства цифрової трансформації України, частка цифрових креативних індустрій у ВВП країни вже перевищує 4 % [1, с. 112], а прогнозоване впровадження ШІ-інструментів здатне збільшити цей показник удвічі до 2030 року.

Ключовою правовою проблемою є питання авторства та охороноздатності результатів творчості ШІ. Чинне законодавство України, зокрема Закон України «Про авторське право і суміжні права» в редакції 2022 року, визнає суб'єктом авторського права виключно фізичну особу – творця [2, с. 45]. Водночас Директива ЄС про авторське право на єдиному цифровому ринку (Directive 2019/790/EU), яку Україна зобов'язалась імплементувати в рамках Угоди про асоціацію, не містить прямого регулювання ШІ-генерованого контенту, що формує правовий вакуум як на рівні ЄС, так і на національному рівні [3, с. 74].

Серед найгостріших практичних викликів варто виокремити три групи проблем. По-перше, проблема навчальних датасетів: більшість сучасних генеративних моделей навчаються на масивах творів, захищених авторським правом, без отримання дозволу правовласників [4, с. 88]. Судова практика у цій сфері лише формується – знакові справи *Andersen v. Stability AI* (2023) та *Getty Images v. Stability AI* (2024), що розглядаються у США та Великій Британії, демонструють відсутність уніфікованих підходів навіть у розвинених правових системах. По-друге, питання атрибуції та прозорості: споживачі та партнери часто не мають можливості визначити, чи створений продукт людиною чи ШІ, що порушує принципи чесної конкуренції. По-третє, проблема відповідальності: при заподіянні шкоди ШІ-генерованим контентом (наприклад,

дипфейки з зображенням реальних осіб) залишається невизначеним, хто несе юридичну відповідальність – розробник, оператор чи користувач моделі [7, с. 127].

Регуляторний ландшафт ЄС суттєво еволюціонував із прийняттям Акту ШІ (EU AI Act, Regulation 2024/1689), що набрав чинності у серпні 2024 року. Цей документ запроваджує ризик-орієнтований підхід до регулювання ШІ-систем і містить спеціальні вимоги до генеративних моделей загального призначення (GPAI), зокрема обов'язок розкривати інформацію про використані тренувальні дані, захищені авторським правом [8, с. 47].

Враховуючи євроінтеграційні зобов'язання України, відповідне законодавче регулювання є невідкладним завданням для вітчизняного законодавця. Наразі в Україні реалізується Концепція розвитку штучного інтелекту, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р, однак вона не охоплює комплексно питань інтелектуальної власності в контексті ШІ [6, с. 40].

З метою подолання окреслених правових викликів пропонуються такі шляхи: 1) розробка та прийняття спеціального закону про ШІ в Україні з окремим розділом щодо інтелектуальної власності, гармонізованого з EU AI Act та Директивою 2019/790/EU; 2) запровадження обов'язкової реєстрації ШІ-систем, що використовуються у комерційній творчій діяльності, з розкриттям відомостей про джерела тренувальних даних; 3) законодавче закріплення механізму «розширеного колективного ліцензування» для навчання ШІ на охоронюваних творах за аналогією із скандинавськими моделями [9, с. 303]; 4) введення категорії «ШІ-асистований твір» як самостійного об'єкта авторського права з особливим режимом охорони та презумпцією авторства фізичної особи-ініціатора; 5) сприяння розвитку галузевих кодексів етики та саморегулювання у сфері ШІ-інструментів для креативних індустрій.

Таким чином, трансформація креативних індустрій під впливом ШІ створює якісно нові правові виклики, що потребують системної відповіді з боку держави. Успішне подолання цих викликів можливе лише за умови комплексного реформування законодавства про інтелектуальну власність, синхронізованого з *acquis* ЄС, розвитку судової практики та активної участі представників креативного сектору у нормотворчому процесі [10, с. 72].

Список використаних джерел:

1. Цифрова трансформація економіки: мікро- та макроаспекти: колективна монографія / за заг. ред. Н.А. Мазур, д.е.н., проф.; Кам'янець-Подільськ. нац. ун-т ім. І.Огієнка. Чернівці: Чернівецьк.нац.ун-т ім. Ю.Федьковича, 2022. 440 с.

2. IT-право практ. посіб. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. та інш.; за ред. д. ю. н., проф. Харитонova Є. О.; к. ю. н., доц. Спасової К. І. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. 264 с.

3. Капіца Ю.М. Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України. Інформація і право. 2019. № 3 (30). С.65–77.

4. Штучний інтелект, сучасні технології та право в Україні: монографія / за заг. ред.: О. А. Костенка; Держ. наук. установа «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України». Київ; Одеса: Фенікс, 2026. 356 с.

5. Кронівець Т. М., Тимошенко Є. А. Правові та ціннісні особливості феномену штучного інтелекту як елементу правової дійсності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2022. №. 2. С. 20-22.

6. Дубняк М. В. Правові підходи в законі ЄС про штучний інтелект: досвід для України. Інформація і право. 2024. № 3. С. 40-53.

7. Стефанишин Н.М., Схаб-Бучинська Т.Я. Штучний інтелект в системі об'єктів цивільних прав. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. №3. С.126-131.

8. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. 2024. L 1689. P. 1–136.

9. Kretschmer M., Margoni T., Quintais J. P. Generative AI and Copyright: A Report to WIPO. Geneva: WIPO, 2023. 340 p. URL: <https://www.jipitec.eu/jipitec/article/view/424>

10. Єсіна О. Г., Михайлов В. В. Правове регулювання штучного інтелекту в умовах динамічності трансферу технологій. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2025. № 3 (328), С.70-77.